

wust of onbewust. Voor het laatste pleit dat men zich niet kan voorstellen dat Kuypers in de drukke aprilmaand van 1873, toen hij allang weer allerlei andere zaken aan zijn hoofd had, nog eens de moeite genomen heeft zijn herinnering te toetsen aan de bronnen. Evenmin als hij tijd nam om de brieven van zijn vader grondig te lezen – ze waren kennelijk niet zo belangrijk voor hem als die van zijn geestelijke vader Groen, die door hem gespeld werden! –, zal hij tijd genomen hebben om de meer dan 450 brieven tellende correspondentie uit zijn verlovingstijd nog eens door te nemen. Een goed voorbeeld van onbedoelde onnauwkeurigheid is de onjuiste mededeling dat De Vries hem in 1858 op de Groninger prijsvraag wees: het opgeroepen beeld wordt er zeker niet sterker door. Stellingwerff, die de Kuypers van 1859 en kort daarna met die van 1873 confronteert en daarvoor gebruik maakt van de correspondentie met Jo, heeft zich geen rekening gegeven van de omstandigheden waaronder de *Confidentie* geschreven is. Het is heel goed voorstelbaar dat in Kuypers herinnering van begin 1873 de vondst van Lasciana bij De Vries sr voor hem veel aangrijpender was, dan hij vlak na het gebeurde per brief aan zijn verloofde meedeelde. Dit behoeft niet als ‘geraffineerd’ te worden uitgelegd. Per slot van rekening was deze gebeurtenis – achteraf bezien – het begin van zijn carrière! Ook op Stellingwerffs kritische benadering van Kuypers mededeling, dat hij met het doen van zijn belijdenis wachtte tot ‘den uitersten termijn’ voor het proponent, valt het nodige af te dingen. Volgens Stellingwerff diende dit ‘om daarna met meer verve zijn bekering te vermelden’. Het is evenwel een onmiskenbaar feit dat Kuypers betrekkelijk laat belijdenis aflegde: hij was op dat moment bijna negentien en een half jaar. Ter vergelijking: zijn verloofde was bij haar belijdenis net zeventien; zijn collega J.H. Gunning jr werd ook kort na zijn zeventiende lidmaat.⁵⁹ Daarnaast kan aan de hand van de oudste bron die we aangaande Kuypers plannen bezitten – een brief aan Jo van eind januari 1859 – worden vastgesteld dat Bram toen ‘stellig nog in 1860’ wilde preken.⁶⁰ Zo vreemd is de mededeling dus niet, al heeft Kuypers herinnering hem ook hier bedrogen. Tussen 1857 en 1860 ligt immers drie jaar en niet de ‘uiterste termijn’ van twee jaren. De mededeling wordt pas dan echt verdacht als men, zoals Stellingwerff doet, redeneert vanuit de situatie die pas na de Groninger prijsvraag ontstond. Stellingwerff had evenwel moeten bedenken dat Kuypers met een dergelijke voorstelling van zaken een zeker risico liep. Niet alleen zijn vader had zich makkelijk kunnen realiseren dat de mededeling ver bezijden de waarheid was, maar bijvoorbeeld ook iemand als Kuypers collega E. Laurillard, die destijds predikant in Leiden was.⁶¹

konden ze verstaan, niet, omdat zij ze wijsgeerig wisten te ontleden, maar omdat zij tot de verbeelding spraken en alles terugbragten tot God en in Hem de bron en het einde van alle dingen stelden. Het volk, het *plebs*, is altijd voor het harde, het plastische, het aanschouwelijke’; *Godgeleerde Bijdragen* 1861, 250.

59. A. de Lange, *J.H. Gunning Jr. (1829-1905): Een leven in zelfverloochening*. I (1829-1861), Kampen 1995, 87.

60. Stellingwerff, ‘Bekering Kuypers’, 45v; A. Kuypers aan Jo Schaay, eind jan. 1859, bij: Puchinger, *Kuypers*, 73.

61. Bij het examen legde Kuypers een verklaring over van de Leidse kerkeraad, d.d. 19 februari 1862, dat hij ‘sedert meer dan twee jaren’ lidmaat was. Het stuk was getekend door E. Laurillard; AK VIN 28.